

СРЂАН ЈАНКОВИЋ

## НОВА ЛИЧНА ИМЕНА У БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКИХ МУСЛИМАНА\*

Лична имена босанскохерцеговачких Муслимана сачињавају специфичан сегмент антропономије српскохрватског језика, сегмент у којем се опет могу разликовати три прилично издиференцирана слоја. Ова издиференцираност почива прије свега на различитој провенијенцији антропонима у појединим слојевима, како ће се то видјети, али се уочава прије свега у датим формама појединих личних имена.

Први слој, који бројношћу далеко превазилази остала два, сачињавају лична имена која су преузета из оријенталних језика, прије свега из арапског, а затим из перзијског и турског језика; њихова појава историјски је везана за исламизацију у нашим крајевима. Након преузимања, она су језички потпуно адаптирана, асимилирана, а тим интегрирана у антропонимијски фонд српскохрватског језика, задржавши — природно — осебност на плану звучне слике која указује на њихову провенијенцију. При том, да напоменемо, имена арапског и перзијског поријекла, иначе најбројнија у овој скупини, преузимања су посредством турскоосманског језика, дакле у турској адаптацији, тј. посредно, о чему се код нас често мало води рачуна, па је за њих умјесно претпоставити двије језичке, прије свега фонетске, адаптације у процесу преузимања од изворног облика до данашњег нашег: прва адаптација односи се на турскоосмански, а друга на наш језик.

Међу најфреквентнијим именима у овој скупини налазе се, на примјер, следећа: *Ахмед*, *Сулејман*, *Ибрахим*, *Мухамед*, *Фатима*, *Лејла*, *Асим*, *Касим*, *Хатиџа*, *Мидхат*, *Азра*, *Абдулах*, *Аиша*, *Мехмед*,<sup>1</sup> *Суада*, *Орхан*, *Нихад*, *Ниџара*, *Елма*, *Осман*, *Хусреф*, *Омер* итд., итд. Искрпан попис с одговарајућом обрадом свих ових антропонима, чији број превазилази 3000 јединица(!), даје Исмет СМАИЛОВИЋ у својој скорашњој књизи *Муслиман-*

\* Овај рад представља проширену верзију реферата који је под истим насловом поднесен на Другој југословенској ономастичкој конференцији у Скопљу (октобра 1977. године).

<sup>1</sup> Име *Мехмед* је специфично турска верзија арапског имена *Миџатмад*, а о његовом настанку уп. FISCHER 1944.

ска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини (СМА-ИЛОВИЋ, 1977).

Други карактеристичан слој творе имена код босанскохерцеговачких Муслимана која нису оријенталног поријекла. У поређењу с оним првим, она су далеко суженијег броја. Али, иако се она, или бар нека од њих, појављују знатно раније, тек у посљедње вријеме добила су на продуктивности у употреби.

По својој провенијенцији она су двојака: или су тзв. »народна имена«<sup>2</sup> или пак страног, али не оријенталног поријекла. У прву подскупину би спадала имена као што су *Златан, Златко, Злата, Златка, Горан, Дамир, Ведран, Весна, Сребренко, Славенко, Јадранка* и сл. Понекад се и овдје осјећа утицај парадигматике оног првог слоја, што се види, на примјер, код имена *Златија*, гдје је карактеристични суфикс *-ија* довољно индикативан (уп. *Зекија, Хајрија, Кадрија, Лутвија, Рабија, Алија, Адвија* итд.).

Међу другим, страним, у овој скупини налазимо доста разноврстан спектар страних имена: *Игор, Денис, Индира, Памела, Мирела, Далила, Миа, Леополдина, Елвира, Ален*, а овдје би спадало и име *Сањин*. Једно од упадљивих обиљежја ове подскупине јесте карактеристична динамика антропонијске парадигматике која доводи до иновативних попуна оних мјеста у парним моделима истозвучних имена мушког и женског рода, системских, разликованих само опозицијом *-о* : *-а* (уп. *Иван — Ивана, Емин — Емина, Бојан — Бојана, Јасмин — Јасмина*, итд.), која се потенцијално јављају упражњеним чим се у систем уведе

<sup>2</sup> Обично се сматра да су »народна« имена у неком језику и најбројнија у антропонијском фонду дате језичке заједнице. Под тим називом се популарно подразумијевају уобичајена имена која су по употреби честа а која по својој форми на први поглед не одају страно поријекло. Да су она и најбројнија у антропонијском фонду, не одговара стварности, као што не одговара стварности ни наведено схватање о њима као »народним«. У већини језика мало је правих народних имена; много је више оних која воде поријекло из неког страног извора. Ово у доброј мјери вриједи и за наш језик. Јер, ако се заинтересујемо за предисторију неких наших најфреквентнијих имена која фунгирају у обичној свијести као »народна«, доћи ћемо до закључка да су она заправо страног поријекла. Узмимо, на примјер, имена као што су *Стево, Никола, Иван, Михаило, Петар, Јован, Стјепан, Јелена, Илија, Марија, Анђелка* и сл., а да и не говоримо о именима попут *Анто, Паула, Јосип, Теодор, Трифун*, итд. — Страна имена се иначе посућују од памтивијека, а поједине крупне друштвене промјене дају подстицаја преузимањима у већој и јачој мјери. У прошлости је снажан утицај при избору имена имала кофесионална оријентација родитеља (уп. кршћанска, хришћанска, муслиманска итд. имена). Католичко свећенство је, на примјер, послјије Тридентинског концила (од 1545. до 1563. с прекидима) као основ оријентације у именику инсистирало на свечаким календарским именима, а, са друге стране, православно свештенство руске цркве има за оријентацију »црквена« имена. Могло би се чак рећи да је именик био у високом степену напросто нормиран. Отуд, на примјер, није чудо да код Француза готово и нема личних имена која потичу од француских ријечи, а сличан је случај и са руским именима (уп. NIKONOV, 1974/1). — Потребан је, дакле, опрез при употреби израза »народна имена«.

један члан пара. Отуд се уз *Дамир* (м.), *Денис* (м.), *Елвира* (ж.) јављају иновативне попуне у назначеном смислу *Дамира* (ж.), *Дениса* (ж.), *Елвир* (м.). У том смислу сасвим је извјесно очекивати нове иновативне попуне у облику другог члана парних скупина попут *Индир*, *Мирел*, *Алена*, *Далил* ако већ постоји, рецимо, *Леополд*. Иначе, овим својим обиљежјем имена ове групе сасвим се приближавају трећем слоју имена о којима ће бити ријечи даље.

Опћа особина овог другог слоја имена која су у употреби код босанскохерцеговачких Муслимана — народно славенско, или страно, неоријентално поријекло — јесте истодобно и опћа особина именика свих осталих народа српскохрватског језика. Тим се не само чвршће повезују њихови именици као такви (уп., на примјер, имена која су заједничка, у употреби су код свих народа српскохрватског језика као *Весна*, *Јадранка*, *Горан*, *Игор* и сл.) него је системски утемељен један генерални парадигматски оквир антропонимијског именика српскохрватског језика, довољно просторан и довољно еластичан да системски обухвати постојеће сегменте именика. То и јесте разлог због којег међу тим сегментима нема оштрих прелаза, они се заправо преливају један у други у једној органској, системски датој вези, почивајући на истој језичкој парадигматској основи.

Трећи слој личних имена у употреби код босанскохерцеговачких Муслимана, што је предмет разматрања овога прилога, уједно је и најмлађи слој: то су потпуно нове антропонимијске формације настале сасвим недавно, из рата.

Ако се анализира међусобни однос поменута три слоја, онда се мора констатовати апсолутна премоћ првог слоја. Међутим, то не значи да су други и трећи слој у процесу редуцирања. Напротив, данашња употреба прије би индицирала супротно.

На овај посљедњи слој указао је И. СМАИЛОВИЋ као на »имена која су привидно оријенталног поријекла и немају никаквог значења«, која су настала »слободним премјештањем гласова неког правог оријенталног имена, или су потпуно самовољно тако конструисана да по форми личе на неко арапско, перзијско или турско име, али по садржају и значењу немају никакве везе с тим језицима, или је имају само дјелимично«. Уз то СМАИЛОВИЋ овим именима прикључује абривијатурне форме као *Исмар* (од *ИСмет* и *МАРија*) и сл. (1976, 110). У својој нетом објављеној књизи исти аутор у вези с појавом ових имена упозорава на моменат помодарства, из чега слиједи процјена с негативном валоризацијом (1977, 41—42).

С ономастичког гледишта најинтересантнији је овај трећи слој, који заправо представља примјер евидентног одударања од устаљених иновационих процеса у домену личног имена. Ради се о недовољно испитаном језичком и ономастичком феномену.

Властита имена као таква уживају аутономан статус у језику и представљају специфичан слој лексике с посебним третманом, а поједине групе (антропонимија, топонимија, етно-

нимија) и унутар њих подгрупе одликују се даљом међусобном издиференцираношћу, што долази до изражаја у специфичном понашању у језику. Антропоними, као језичке датости изразито екстралингвистички обиљежене, морају бити предмет комплексног изучавања, јер лична имена нису интересантна само за лингвистику већ и за социологију, историју, право, географију, антропологију, политику, <sup>4</sup>дакако, социоллингвистику (уп. особито SUPERANSKAJA 1970. и BLANAR, 1977).

Лична имена као антропонимијска подгрупа одликују се и неким обиљежјима која их разликују од других подгрупа. Као социјални знак лично име има функцију да заједно са презименом идентифицира појединца, као члана друштвене заједнице, дакле, оно носи функцију индивидуализације (ејдонимску функцију) коју по себи има свако властито име: оно заправо идентифицира један једини непоновљиви факт стварности (уп. БЕЛЕЦКИЈ, 1973, 7—8). Али за разлику од презимена које је као такво унапријед дато, лично име је предмет избора, прије свега, родитеља. Један пут изабрано и дато, оно постаје доживотни пра-тилац свога носиоца, нераскидиво везано за њега, и може бити преиначено или чак промијењено само у ријетким изузетним околностима;<sup>3</sup> што је код нас законски регулисано (уп. Закон о личним именима, Службени лист БиХ 35/71, чл. 7—11, стр. 880). Ако се, за разлику од других антропонимијских подгрупа, лично име одликује пуном слободом избора, та слобода аутоматски не значи и одсуство сваког ограничења, јер она и јесте ограничена тзв. антропонимијском нормом (NIKONOV, 1967, 111), која је имплицитно дата: захтјев је да се одабирано име и осјећа као име, да буде и признато као име (DROSDOWSKI, 1968, 9), тј. оно мора бити онимички овјерено у самом фонду именика. Оно отуд носи и посебна језичка обиљежја (нпр. дати суфикс за мушки и женски род; уп. NIKONOV, 1976, 109—110). То значи да се слобода избора имена може реализирати само у границама именика, при чему видну улогу игра статистичка организација именика у датом тренутку, тако да се и реорганизација именика своди заправо на измјену фреквенције употребе појединих имена у разним временским тренуцима (уп. особито BONDALETOV, 1976, 28—30).

Промјене у самом именику су природна појава с обзиром на то да свако вријеме оставља свој печат и на њему, али саме

<sup>3</sup> Ово вриједи за модерни тип друштва. С друге стране, постоје заједнице у којима је одговарајућа промјена имена једног лица традицијом усталијена појава. Код Калмика жена након ступања у брак мијења име. Суперанска наводи случај једне калмичке дјевојке чије је званично име *Гренада*, али су је незванично звали *Булган* да би после удаје по традицији добила од родитеља мужа ново име — *Кермин* (1970а, 181). — Интересантан је, у овом контексту, и случај постојања два имена за исто лице са одговарајућом дистрибуцијом с обзиром на контакт са припадницима своје или друге народности. Један Бурјат у контакту с Русима може носити једно руско име, а у контакту са својим сународницима — друго: нпр. *Александар* и *Ангадук* (и<sup>4</sup>б<sup>4</sup>д.).

иновације, појаве нових имена, у правилу се реализују или преузимањем страног извора имена, или захватањем у прастари, већ заборављени домаћи извор (стара народна имена). Мотиви за иновације могу се тражити у жељи за дистанцирањем, истицањем и чак еманципацијом од старог начина живота тако да до изражаја долазе имена која звуче упадљиво, привлачно, која су »лијепа« својим ријетким обликом, која су »апартна«, необична па чак и егзотична, и стога савремена па макар и помодна, јер на њихов избор пресудно утичу дух времена и мода па чак и каприци моде (уп. DROSDOWSKI, 1968, 9, 22; BONDALETOV, 1976, 28; ŠVARCKOPF, 1976, 59). Антропонимијски нелогизми имају неједнак темпо дифузије која у принципу тече од центра (урбаног), у валовима, с тежњом ка интеграцији у именик.

Искуство је показало да до већих и снажнијих помјерања у именику долази последице значајнијих историјских прекртница и дубоких друштвених промјена. Подсјетимо се само како су многи народи кристијанизацијом добили хришћанска »календарска« имена, а многи народи исламизацијом арапска имена. У новије вријеме типичан, а у извјесном смислу и екстреман примјер за то је појава »антропонимијске поплаве« иза октобарске револуције двадесетих и тридесетих година у СССР-у, која је стајала у знаку неспутаног индивидуалног »стваралаштва« родитеља, са осјетним идеолошким призвуком, било да се ради о претварању апелатива и апстрактних именица у лична имена (нпр. *Октјабр', Октјабрина, Коммунар, Олимпијада, Авангард, Герб, Серп, Идеј, Гениј, Герој, Енергија, Електрификација, Идеја, Баррикада, Гранит* итд.), или о абривијатурним формацијама (нпр. *Владлен, Владлена* — од ВЛАДимир ЛЕНИн, Рев, од РЕВољуција, Љуција од ревоЉУЦИЈА, *Ленмарен* од ЛЕНИн, МАРкс и ЕНгелс, па чак и *Лагшмивара* од ЛАГер' ШМИДта В АРктике!, итд.), или о неком друкчијем поступку (уп. *Нинел'* — обрнуто читање имена Ленин). Ову појаву прати истовремено веома снажно захватање у стране антропонимијске изворе. При свем овом нису биле искључене ни случајне коинциденције са већ постојећим страним именима: нпр. м. име *Гертруд* (абривијатура од ГЕРој ТРУДа »херој рада« и њемачко ж. име Гертруд (тј. Гертруда). Међутим, читава ова »антропонимијска поплава« убрзо је спласла и то до те мјере да се готово ниједно име створено на један од поменутих начина није задржало у активном фонду именика. Ова чињеница сама по себи потврђује присуство антропонимијске норме: око три хиљаде нових и позајмљених имена, изузев ријетких изузетака, није се могло усталити, према оцјени Петровског (BONDALETOV, 1976, 12—13), а ниједно од апсолутно нових имена није заузело мјесто међу фреквентним (п. 29). Све је то личило више на хировитост моде једног тренутка.

Послије ових уводних рефлексција, прешли бисмо на проблем неологизама у слоју муслиманских имена у БиХ, а напосе нас интересује њихов статус с обзиром на антропонимијску норму. Ради се о новим творевинама насталим у најновије вријеме,

тенденцијом константног пораста и с кандидатуром за право грађанства у именику. Како је било могуће да до њих дође, и каква је њихова онимичка природа? На ова питања тек би се могао дати одговор након детаљнијих испитивања. За сада бисмо жељели указати на неколико значајних момената.

Ако пођемо од начелне поставке да се имена уопће јављају у одређеном периоду, код одређених народа и у конкретној социјалној средини, онда бисмо могли потражити и одговарајуће друштвене мотиве за појаву ових нових формација. Сигурно је да они постоје, но ми бисмо се овдје хтјели задржати на језичким и лингво-стилистичким аспектима, нипошто не потцењујући значај екстралингвистичких фактора (вријеме послје дубоких револуционарних промјена, социјална средина једног народа са веома специфичним развитком, садашњи моменат његовог развитка и сл.). Отуд ћемо усмјерити сада наш интерес у том правцу.

Посматрањем самих форми тих антропонимијских неологизама (узмимо примјере које наводи СМАИЛОВИЋ, 1977, Адијата, Алдин, Алмир, Алвир, Елзана, Едис, Ернад, Есмир, Есведин, Емсад, Фатмир, Ирмир, Игдета, Исмар, Исмир, Мердина, Насмир, Салмир, Санита, Селведина, Сејмедин, Ведин, Зеледин, Зурахид итд.) и за овај тренутак запоставимо чињеницу да су неки од њих абривијатурне форме (као Исмар од ИСмет и МАРија, Исмир од ИСмета и МИРослав, или од ИСмет и МИРхета), Салмир од САЛих и МИРсада, или од САЛиха и МИРко, Фатмир од ФАТима и МИРалем, или од ФАТима и МИРослав), онда долазимо до закључка да они представљају творевине које су настале »властитом и слободном комбинацијом различитих гласова и слогова« (СМАИЛОВИЋ, 1976, 110).

Антропонимијске творевине аналогне овим ријетко се срећу, али их ипак налазимо. Такав је и један карактеристичан поступак антропонимијских иновација који се јавио у првим постреволуционарним деценијама у СССР-у, и то истовремено са већ наведеним поступцима споменуте »антропонимијске поплаве«. Али овај поступак носио је у себи квалитет оригиналности у продуцирању нових имена као што су Макрида, Соломонида, Јевландија, Раида, Ераида, Еродида (одговарајући овјерени парњаци су Макрина, Соломонија, Јевалмпија, Раиса, Ираида, Ираида) те Љубовета (за Љубов' + Јелисавета), Леонина (Леонтиј + Нина). Суперанска констатује да су ова нова имена сачињена »од детаља већ постојећих имена«, да нису рђаво створена и да се укључују у официјелну сферу а на њиховој бази почињу се стварати и неофицијелне варијанте (1970 а, 186).

Питање које је у овом тренутку за нас интересантно јесте да ли у нашим антропонимијским новотворевинама имамо исто тако посла са »детаљима већ постојећих имена« макар се радило о »властитој и слободној комбинацији различитих гласова и слогова«, или је ријеч о слободи комбинирања без ограда. Очито је, то већ без устезања можемо рећи на основу досадашњег

увида у ову проблематику, да та слобода комбинирања гласова и слогова нипошто није апсолутна. Напротив, оно што се посматрањем поуздано може констатовати јесте постојање тенденције код тих неологизама да се ослоне на *гласовну форму* имена која су етимолошки потврђена као оријентална, они настоје да остваре близак степен сазвучности са њима, да сличе њима, а самим тим и да конкуришу за чланство у истој антропонимијској сфери.

Тако долазимо до неочекиваног закључка да су полазну базу за стварање ових неологизама дала сама имена оријенталног поријекла својом гласовном формом, својом звучном сликом: »Као саставни дио нашег језика она (тј. лична имена оријенталног поријекла (— С. Ј.) пружила су могућност иновативних креација које више немају етимолошки ослонац на евентуални извор него само звучном сликом (акустичка атракција) подсјећају на ономастичку сферу којој припадају« — утврдили смо нешто раније (1976, 23).

Заслужује пажњу поближа анализа феномена који бисмо могли назвати тежњом за звучним кореспондирањем са правим именима оријенталног поријекла. Потпуно језички адаптирана према систему нашег језика, асимилирана и натурализована, имена оријенталног поријекла, као специфичан сегмент антропонимијског фонда српскохрватског језика, формирала су у језику сумом типских формула властитих облика један осебујан гласовни фон у оквирима једне специфичне фонотактичке схеме, са одређеним дијапазоном посебних звучних асоцијација, у чијем се пољу реализује име оријенталног поријекла, рефлектујући одговарајућу типску формулу (парадигматско обиљежје) и истодобно откривајући своју провенијенцију. Наши неологизми управо теже да се реализују у гравитационом пољу овог звучног асоцијативног круга. На који начин се ова тежња реализира?

Не само да се ови неологизми, као и имена оријенталног поријекла, уклапају у парадигматику и антропонимијски систем (обиљежја мушког и женског рода, падежна парадигма и сл.) него су код њих уочљиве поједине устаљене фонемске секвенце идентичне оним код имена оријенталног поријекла, («детаљи већ постојећих имена») које игром аналогije преузимају функцију форматива. Могли бисмо у том оквиру чак говорити о квазисуфиксима и квазипрефиксима. Таква секвенца је квазисуфикс *-мир* за м. род, који се јавља у врло фреквентним именима оријенталног поријекла као у *Емир, Амир, Самир* а који је веома продуктиван код неологизама *Алмир, Елмир, Есмир, Асмир, Фатмир, Исмир, Насмир, Салмир, Адмир* (уз коинциденцију са завршецима именица неоријенталног поријекла као *Дамир, Момир, Владимир* итд.). У женском роду овај формант гласи *-мира*, с појавом и тако фреквентних ~~именица~~ *Емира, Амира, Самира*: неолог. *Селимира, Алмира, Аземира*. Овдје се надовезује форматив *-ир/-ира*, као у неол. *Алдир, Данира*. Форматив

-ета (уз -ата, -ита) веома је фреквентан (уп. Садета, Фикрета, Зумрета, Нисвета, Шухрета, Хидајета, Ифета итд.) у неологизмима као Мерзета, Муневзета, Валдета, Евзета, Игдета, те Адијата, Санита и сл. Форматив ове врсте -дин (чак има јасно етимолошко значење »вјера« — Шемсудин »сунце вјере«, Џемалудин »љепота вјере« итд.) особито је фреквентан у неологизмима (који немају никаквог етимолошког значења!): Елведин, Есведин, Алдин, Елдин, Ахдин, Сејмедин, Ведин, Зеледин, Елмедин, Алмедин, Сандин, Сејнудин, Салудин. Појављује се и секвенца -дина у именима Елведина, Селведина, Вебина, Алмедина, Мердина, Ернадина (уп. Џемалудина, Изудина, Садрудина, која вриједе као имена оријенталног поријекла<sup>4</sup>). Али је од ове секвенце фреквентнији форматив -ина у неологизмима (Ајлина, Џерманина, Арина, Идина, Сабрина (уп. имена оријенталног поријекла Емина, Едина, Нермина; ова секвенца коинцидира и са именима неоријенталног поријекла — Леополдина, Марина, Ирина, Катарина и сл.). Суфикс -а за женски род и нулти наставак за мушки исте основе темељна су обиљежја не само антропонимијске парадигматике, и у неологизмима су незаобилазиви: Едиса, Абеса, Елзана, Алтаира, Алтијана, Метиба, Рагиса, Емела, Амара, Асема, Амна; Алмин, Едис, Емсад, Зехрид, Ирхад, Семим, Суар, Анес и сл. Јавља се и форматив -аил (уп. оријентализме Џебраил, Џемаил) у неологизму Сенаил.

С друге стране, неке иницијалне секвенце осјећају се као посебни формативи, квазипрефикси, што у првом реду вриједи за ~~х~~ел- (ал-), с асоцијативним рефлексом на арапски члан: Алдин, Алдина, Алдир, Алмин, Алмир, Алмира, Алвир, Алдијана, Алтаира, Елбиса, Елмир, Елвир, Елмадин, Алмедина, Елдин, Елдина, Елмедин, Елмедина, Елведин, Елведина. У неологизму Мирхан као префиксални форматив осјећа се секвенца мир- (уп. Мирхат, Мирсада, Мирза).

Али не дугујемо само датим гласовним секвенцама у функцији форматава фонотактичку повезаност са звучном сликом муслиманских имена оријенталног поријекла. Ови формативи се комплементарно уклапају у парадигматске моделе добијене асимилирањем оријенталних (дакле, арапских, перзијских и турских) парадигми у гласовни систем српскохрватског језика, тако да већ асоцијативним рефлексом на изворне моделе аутоматски можемо сврстати ове неологизме у круг наших муслиманских имена. На примјер, нема никакве сумње да имена као Сенаил, Зенифа, Алмир, Едиса, Езира итд. аутоматски сврставамо у круг муслиманских имена, а нипошто у неки други сегмент српскохрватске антропонимије. Та асимилирана оријентална парадигматика са устаљеним гласовним секвенцама и конституише оно што смо назвали специфичном фонотактичком схематиком имена

<sup>4</sup> Женска имена Џемалудина, Целалудина итд. типична су творевина нашег језика јер је изворно у питању само мушко име (уп. ар. Gamāladdin) које и јесте презето да би се на његовој основи творило одговарајуће женско име наставком -а.

оријенталног поријекла. Њена магнетна снага у односу на неологизме толико је јака да понекад доводи до најнеочекиванијих коинциденција. Име *Ермин*, које је очито настало као неологизам (СМАИЛОВИЋ га не наводи у својој књизи) игром случаја потпуно коинцидира с перзијским именом Армин (Ермин)! Сматрамо да је то исто случај са именом *Елдар*, које је коинцидирало с идентичним азербејџанским именом (у турском ово име не постоји, уп. KUTLU, 1969), које срећемо чак у бјелоруском. Ове накатне коинциденције доводе до *накатних етимологизација*, што је у крајњој линији препорука више да се устале. Сасвим је могуће да је неко на овој бази дао, или ће дати, свом дјетету име *Елмира* а да уопће неће знати да управо то име постоји у њемачком, да је преузето из шпанског у који је доспјело из — арапског (ел-амира)! Ето прилике за накнадну етимологизацију! Све у свему, акустичка атракција очито није за потцијњивање.

Од теоретског значаја је овдје једно питање које се намеће само од себе. Ако прихватимо интерпретацију да се ове антропонијске иновације ослањају на звучну слику, на ону специфичну фонотактичку схематику коју су створила имена оријенталног поријекла послје процеса асимилације и адаптације, онда можемо на фонотактичком плану вршити директно поређење између имена оријенталног поријекла и ових неологизама и довести у питање ако не саму фонотактичку граматичност а оно бар степен фонотактичке граматичности<sup>5</sup> код ових посљедњих. Самим тим што се ради о новотворевинама а не о традиционалним, типизираним ријечима, какве и јесу лична имена (уп. SUPERANSKAJA, 1970 а, 188), можемо претпоставити, ипак, и новине у фонемским поставама, које тек треба да буду овјерене употребом, да се устале. Зато је напросто природно претпоставити мањи степен фонотактичке граматичности код њих у односу на имена оријенталног поријекла. Да ли је та претпоставка оправдана?

Зауставићемо се на неким могућностима анализе. У именима оријенталне провенијенције *Касим* и *Расим* (од ар. *Qāsim*, односно *Rāsim*) двије форме се разликују само по првом фонему, и обје су по степену фонотактичке граматичности истог ранга. Обје оне су традиционалне и типизиране као лична имена и носе антропонијску информацију тако да њихово апелативно значење остаје сасвим небитно. Важно је једино то што су оне двије *различите* форме а разликују се само у почетном фонему. Али, ако претпоставимо увођење трећег фонема */н/* као иницијалног у истој секвенци, онда добијамо хипотетичну форму *Насим* која је по фонотактичкој граматичности истог степена као и поменуто две; а пошто код личних имена можемо потпуно занемарити апелативно значење, хипотетична форма

<sup>5</sup> О фонотактичкој граматичности (или фонотактичкој овјерености за енгл. *phonotactic grammaticality*) и могућности разних степена у појави ове граматичности уп. SCHOLLES 1966).

*Насим*, која је без значења, подсјећајући својом звучном сликом на *Расим*, *Касим*, *Асим*, све овјерена лична имена, кандидира се да и сама уђе у круг носилаца антропонимијске информације, да постане име. Коначно, исти степен фонотактичке граматичности и омогућава сличност звучне слике. По нашем мишљењу се на овај начин могу интерпретирати и случајеви *Санита* (уп. *Канита*), *Динан* (уп. *Синан*), *Идина* (уп. *Едина*), затим *Едиса* (уп. *Ениса*), *Едис* (уп. *Едиб*). А ако форму *Асим* (од ар. *ʿĀsim*) на плану ове граматичности третирамо у истом рангу са формом *Расим*, зашто то не бисмо могли учинити и са неологизмом *Ејхан* у односу на форму *Рејхан* (од ар. *Rayḥān*)?

Било би свакако потребно анализирати и друге фонемске поставе наших антропонимијских неологизама у овом свјетлу како би се добило више увида у њихов однос према фонотактичком систему. Међутим, и без тога би се могло закључити да би евентуални нижи степен фонотактичке граматичности морао у већој мјери утицати на њихово редуцирање у употреби. Како сада ствари стоје, изгледа да се прије ради о супротном случају. Уз то, штавише, фонотактичка граматичност може да одигра улогу корективне бране за оне исхитрене нове формације које су израз нападаг помадарства, дајући са своје стране ослон антропонимијској норми.

Сви ови неологизми, који се системски намећу антропонимији српскохрватског језика, изгледа да су управо системски били и припремљени ранијим процесима измјене и модификације приликом асимилирања и адаптирања, тако да између њих и имена оријенталног поријекла стоји једно прелазно подручје. Гласовне модификације, које нужно прате адаптирање страних имена, показују различити отклон од изворних форми. Док се се у једном случају може говорити о мањем степену модифицирања нпр. *Мугдим*, *Игбала* (*q* → *g*), *Максума* (ар. *Maʿsumā*), *Хусреф* (пер. *Husrev*), код других је тај степен већи: *Авдо* (ар. *ʿAbdu(h)*), *Шефкија* (ар. *Šauqī*), *Мухдин* < *Мухидин* (ар. *Muḥyiddīn*), *Вахидин* (ар. *Vaḥyaddīn*), те *Абдал* — почетна секвенца многих ар. имена које почињу са *ʿAbd* и члан ал- (*qādir*, *-maʿīd*, *-ḥaqq* итд.).

Посматрајући појаве у овој перспективи, намеће се питање до којег степена мијењања можемо сматрати неку форму модификацијом изворног оријенталног имена и од којег степена разликовања почињемо имати посла с неологизмима. Примјерице, имена *Емсуд*, *Узејфа*, *Иша* можемо сматрати аферезном модификацијом од форми *Мемсуд*, *Хузејфа* и *Аиша* (као код СМАИЛО-ВИЋА), али да ли то можемо рећи за *Ејхан* с обзиром на форму *Рејхан*? Ако можемо сматрати *Немсуд*, *Мирсад* модификацијом (од *Мемсуд*, *Мирзад*), да ли то исто вриједи и за *Мемсура*, *Мехидин*, *Захра* (с обзиром на облике *Менсура*, *Мухидин*, *Зехра*)? Ако уз *Фикрет*, *Бехџет*, *Шефкет* постоји изведени ж. род *Фикрета*, *Бехџета*, *Шефкета* као модификација и системска разуђеност, да ли ћемо и облик *Фехрета* сматрати истородним извођењем од

Фехрет, или — неологизмом? Име *Лутфик* настало је дјеловањем формативне секвенце -фик (уп. фреквентна имена *Рефик*, *Шефик*, *Вефик*, *Теуфик*) на облик *Лутфи*, па да ли ћемо ту формацију *Лутфик* сматрати само модификацијом (уп. СМАИЛОВИЋ, 1977, 323), или неологизмом? Ако је, пак, можемо сматрати модификацијом, да ли ће исти статус имати и форма *Нуриф*, настала дјеловањем формативне секвенце -риф (уп. имена *Ариф*, *Зариф*, *Шериф*) на облик *Нури*? Очито је да се овдје негдје налази граница између посматраних неологизама и модификација имена оријенталног поријекла.

Посебно би требало споменути имена која имају структуру типа *УСВ*, што је иначе карактеристично за бројне хипокористичне форме муслиманских (и не само муслиманских) имена (*Афа*, *Але*, *Ата*, *Аза*, *Ема*, *Ешо*, *Ума* итд.) због типичних неологизама као *Ета*, *Еко*, *Ина*, *Уна* (с различитом акцентуацијом). Ова имена, асоцирајући на хипокористике, још понајвише осигуравају системски статус неологизмима. Јер, сами хипокористички, као скраћене форме, доживљавају крупне и највеће гласовне промјене и тим представљају најудаљеније модификације; они су најизразитији облик адаптације оријенталних имена (и свих страних имена) и носиоци најважније улоге при интегрирању страних имена у антропонимијски фонд језика (уп. *Мидо*, *Мујо*, *Хасо*, *Хидо*, *Изо*, *Мехо*, *Нафа*, *Фата*, итд.). Штавише, постоји низ хипокористика које употребљавају и други народи српскохрватског језика, то су заједничке форме као *Буба* (хип. од *Махбуба* и од *Љубица*), *Дадо* (х. од *Ведад* и од *Дамир*), *Миро* (х. од *Амир* или *Емир* и од *Мирослав*), *Нада* (х. од *Надија* и од *Надежда*), *Сида* (х. од *Сидика* и од *Персида*), *Дуле* (х. од *Абдулах* и од *Душан*). Али може бити и коинцидирања са немуслиманским именима, као *Вера* (х. од *Муневера*), *Мира* (х. од *Емира*), *Сенка* (х. од *Сенија*) и сл.

Изравно треба констатовати да ови неологизми немају свога етимона те, према томе, немају ни етимолошког значења, дакле, ни апелативног значења. Али кад се ради о антропонимима, значење као такво практички је занемарљиво, оно у односу на апелативно значење »тежи нули« (SUPERANSKAJA, 1970, 10). И заиста, толико има имена код којих је етимолошко значења у најмању руку мутно и неутврђено, али им то ни најмање не смета да сасвим глатко врше своју основну функцију именовања, тј. да носе антропонимијску информацију (стр. 10-11). А наши антропонимијски неологизми посједују то својство: они, као и свако друго лично име, именују одређену особу, они носе антропонимијску информацију.

Већ смо рекли да ће бити потребно испитати све околности и услове који су довели до настанка нових имена код босанскохерцеговачких Муслимана. Свако вријеме носи нешто своје, па и ново, при избору имена, поготово ако се ради о преломним временима. Али, не улазећи у та питања, могли бисмо се подсјетити да је, ипак, главни непосредан мотив при избору

имена настојање да се пронађе »лијепо име« које ће складно и пријатно звучати (уп. DROSDOWSKI, 1968, 20). У настојању да се одабере што привлачније име понекад се у духу датог времена намеће и мода, па се иде и у помодарство. Ако је име »ријетко« и »егзотично«, оно упада у очи; уз то, име »које се среће ријетко у неочекиваном контексту носи у себи више антропонимијске информације него масовно дежурно име« (BONDALETOV, 1976, 28). О свему овоме мора се водити рачуна кад се жели анализирати релативно осјетљива продуктивност ових неологизама. Ради њиховог детаљног изучавања свакако би било потребно вршити шира истраживања, прије свега на релацији град — село (чини се да је урбана средина њихово основно извориште), а затим проучити саму статистичку организацију именика.

Завршили бисмо излагање једним поређењем са прије споменутом »антропонимијском поплавом« двадесетих и тридесетих година у СССР-у. Да ли иста судбина чека и ове наше неологизме? Ако упоредимо та два таласа иновација, ипак ћемо уочити становите разлике. Мишљења смо да су поменути руски неологизми имали један крупан недостатак: они су потицали од »дежурних« апелатива и апстрактних именица чије их је значење исувише оптерећивало за вршење основне функције носиоца антропонимијске информације, или су њихове абревијатурне форме биле прегломазне и тешко прилагодљиве руској антропонимијској парадигми. Наши, пак, неологизми немају значења, и то им је очито предност пред споменути руским неологизмима, а како су асоцијативном звучном сликом успоставиле чврсте везе с именима оријенталног поријекла, оне, или бар неке од њих, имају више шансе да се устале, пошто ће свакако дјеловањем антропонимијске норме морати отпасти оне нападно исхитрене форме које представљају првенствено хир помодарства.

## L I T E R A T U R A

BELECKIJ, 1972.

A. A. Beleckij, Leksikologija i teorija jazykoznaniya (Onomastika), Izd. Kijevskogo un-ta, 1972.

BLANAR, 1977.

Vincent Blanár, Der lingvistische und onomastische Status des Eigenamens, *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung*, Bd. 30 (1977), H. 2, pp. 138—148.

BONDALETOV, 1976.

V. D. Bondaletov, Russkij imennik, jego sostav, statističeskaja struktura i ossobenosti izmenenija, *Onomastika i norma*, »Nauka«, Moskva, 1976, pp. 12—46.

DROSDOWSKI, 1968.

Günther Drosdowski, Duden-Lexikon der Vornamen, Bibliographisches Institut, Mannheim-Wien-Zürich, 1968.

FISCHER, 1944.

August Fischer, Vergöttlichung und Tabuisierung der Namen Muhammad's bei der Muslimen, *Beiträge zur Arabistik, Semitistik und Islamwissenschaft* herausgegeben von Richard Hartmann und Helmuth Scheel, Otto Harrassowitz, Leipzig, 1944, pp. 307—339.

ЈАНКОВИЋ, 1976.

Срђан Јанковић, Транскрипција као ортографски поступак, *Књижевни језик*, год. V, бр. 3—4, (Сарајево), 1976, стр. 9—28.

KUTLU, 1969.

Şemsettin Kutlu, Türkçe kadın ve erkek adları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.

NIKONOV, 1967.

V. A. Nikonov, Ličnije imena v sovremennoj Rossiji, *Voprosy jazykoznanija*, 1967, 6, pp. 102—111.

NIKONOV, 1974.

V. A. Nikonov, Imja i otčestvo, »Nauka«, Moskva, 1974.

SCHOLES, 1966.

R. J. Scholes, Phonotactic Grammaticality, Mouton, The Hague, 1966.

СМАИЛОВИЋ, 1976.

Исмет Смаиловић, Проблем утврђивања поријекла и значења муслиманских имена у Босни и Херцеговини, *Прилози терминологији и ономастици у Босни и Херцеговини*, Институт за језик и књижевност у Сарајеву, Радови II, Сарајево, 1976, *4v. 97-112*.

СМАИЛОВИЋ, 1977.

Исмет Смаиловић, Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини, Институт за језик и књижевност у Сарајеву, Монографије I, Сарајево, 1977.

SUPERANSKAJA, 1970.

A. V. Superanskaja, Jazykovye i vnejazykovije asocijacii sobstvennyh imen, *Antroponimika*, Moskva, 1970, pp. 7—17.

SUPERANSKAJA, 1970a.

A. V. Superanskaja, Ličnyje imena v oficial'nom i neoficial'nom upotrebleniji, *Antroponimika*, »Nauka«, Moskva, 1970, pp. 180—188.

ŠVARCKOPF, 1976.

B. S. Švarckopf, O social'nyh i estetičeskih ocenkah ličnyh imen, *Onomastika i norma*, »Nauka«, Moskva, 1976, pp. 47—59.

## НОВЫЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА У МУСУЛЬМАН БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ (РЕЗЮМЕ)

Автор рассматривает новейшие по своему происхождению личные имена у мусульманского населения Боснии и Герцеговины. Речь идёт об ономастических образованиях совсем недавнего времени, в отличие от остальных имён того же круга антропонимики (на пример, имена восточного происхождения, прежде всего, потом определённое количество имён иностранного и домашнего происхождения).

Эти новообразования созданы с опорой на звуковое изображение имён восточного происхождения (ассоциативные звуковые подражания), а также на основании уже существующей фонотактической схемы, формировавшейся ещё в процессе освоения этих имён восточного происхождения (сравни хотябы такие имена как *Элведин*, *Санела*, *Дженита*, *Адмир*, *Фат-*

мир(а) и т. п.) Такие имена не имеют определённого этимологического значения, тем не менее они хорошо выполняют свою основную функцию носителя информации в области антропонимики.

В статье автор рассматривает в какой степени такие имена приемлемы в отношении фонотактики. С другой же стороны, рассматривает вопрос — о том, насколько они подвергаются разграничению от тех имён восточного происхождения, которые потерпели значительное звуковое искажение (на пример, имена Лутфик, Нуриф, Адис, Амна и т. п.).